



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Demendecki

Marek Sławomir Molczyk (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S.A.

przeciwko Ł. B.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 26 czerwca 2024 r.

skargi nadzwyczajnej Rzecznika Finansowego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Przemyśle z 27 stycznia 2021 r., sygn. I Nc 787/20,

1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Przemyśle;

2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.

UZASADNIENIE

Pismem z 28 grudnia 2022 r. Rzecznik Finansowy wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty z 27 stycznia 2021 r. wydanego przez Sąd Rejonowy w Przemyślu w postępowaniu nakazowym w sprawie o sygn. akt I Nc 787/20 w sprawie z powództwa P. S.A. przeciwko Ł. B. o zapłatę.

Z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Rzecznik Finansowy zaskarżył wyżej powołany nakaz zapłaty w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1093; dalej jako: „ustawa o SN”) zaskarżonemu nakazowi zapłaty Rzecznik zarzucił naruszenie zasad oraz wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP, co miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

a. zasady demokratycznego państwa prawnego określonego w art. 2 Konstytucji RP w związku z zasadą równości obywatela wobec prawa określoną w art. 32 Konstytucji RP, rozumianą jako obowiązek zapewnienia konsumentowi takich samych praw, w tym uprawnień procesowych poprzez uprzywilejowanie przedsiębiorcy w dochodzeniu roszczeń wobec konsumenta;

b. zasady ochrony konsumentów jako słabszej strony stosunków cywilnoprawnych z przedsiębiorcą rozumianej jako obowiązek Państwa określony w art. 76 Konstytucji RP poprzez niezapewnienie konsumentowi ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi zgodnie z Dyrektywą Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich;

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o SN zaskarżonemu nakazowi zapłaty Rzecznik zarzucił rażące naruszenie:

a. przepisu prawa materialnego w postaci art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 3 k.c., poprzez jego niezastosowanie w sprawie w wyniku zaniechania zbadania istoty sprawy (treści umowy między przedsiębiorcą i konsumentem), a w konsekwencji niezbadanie z urzędu abuzywności klauzul zawartych w umowie pożyczki, prowadzącego ostatecznie do odmowy przyznania ochrony uprawnionemu konsumentowi;

b. przepisu postępowania w postaci art. 480¹ § 1 w zw. z art. 485 § 2 k.p.c. w brzmieniu z dnia wydania nakazu zapłaty poprzez zastosowanie tego przepisu i wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, podczas gdy roszczenie skierowane było przeciwko konsumentowi, zaś okoliczności sprawy budziły wątpliwości co do zasadności i wysokości roszczenia ustalonego na podstawie nieuczciwych warunków w umowie pożyczki, prowadzącego do odmowy przyznania ochrony uprawnionemu konsumentowi na mocy dyrektywy 93/13, co w konsekwencji powinno skutkować zastosowaniem przez Sąd art. 480¹ § 2 k.p.c. w brzmieniu z dnia wydania nakazu zapłaty i przekazaniem sprawy do postępowania zwykłego.

W oparciu o powyższe zarzuty – rozwinięte następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – Rzecznik Finansowy na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu Rejonowego w Przemyślu w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

Skarżący Rzecznik wskazał, że wniesienie skargi nadzwyczajnej jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, bowiem zaskarżone orzeczenie powinno być wyeliminowane z obrotu prawnego, jako naruszające prawa i wolności człowieka określone w Konstytucji RP, takie jak: ochrona konsumenta, prawidłowość działania organów władzy publicznej w rozumieniu ochrony obywatela przed arbitralnością władzy publicznej, a także stoi w sprzeczności z wiążącym Polskę prawem międzynarodowym.

W skardze nadzwyczajnej Rzecznik Finansowy przedstawił w sposób bardzo lakoniczny stan faktyczny i prawny sprawy. Jak wskazał, nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Przemyślu z 27 stycznia 2021 r., I Nc 787/20, jest prawomocny i nie został zaskarżony. W niniejszej sprawie pozwanemu nie przysługuje: 1. nadzwyczajny środek zaskarżenia w postaci skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, 2. wniesienie skargi o wznowienie postępowania, 3. możliwość uchylenia lub zmiany orzeczenia poprzez złożenie wniosku o unieważnienie prawomocnego orzeczenia. Wskazany nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym nie może być zatem uchylony lub zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

W dniu 20 lipca 2018 r. Ł. B. zawarł z P. S.A. z siedzibą w B. umowę pożyczki. Całkowita kwota pożyczki wynosiła 6.750 zł, zaś całkowita kwota do zapłaty 15.660 zł. Spłata pożyczki miała się odbyć w 36 miesięcznych ratach. Nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 27 stycznia 2021 r., I Nc 787/20, Sąd Rejonowy w Przemyśle orzekł zgodnie z żądaniem pozwu i treścią weksla, zasądzając kwotę 6.848,20 zł z odsetkami i kosztami procesu. Na wniosek powoda (pożyczkodawcy) nakaz zapłaty został opatrzony klauzulą wykonalności. Na wniosek P. S.A. zostało wszczęte postępowanie egzekucyjne.

W uzasadnieniu zaskarżonego nakazu zapłaty – sporządzonym w wyniku wniesienia skargi nadzwyczajnej – wskazano, że pozwem z 27 sierpnia 2020 r. powód P. S.A. wniósł o wydanie wobec pozwanego Ł. B. nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i orzeczenie nim, że pozwany powinien zapłacić powodowi kwotę 6.848,20 zł z umownymi odsetkami za opóźnienie równymi dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia 1 sierpnia 2020 r. do dnia zapłaty oraz kosztami procesu wg norm przepisanych, w tym kosztami zastępstwa procesowego wraz odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia.

Pismem z 16 października 2020 r. powód sprecyzował żądanie pozwu w ten sposób, iż wniósł o wydanie nakazu zapłaty na podstawie weksla, na mocy którego pozwany Ł. B. zostanie zobowiązany do zapłaty na rzecz powoda wskazanej w pozwie należności głównej wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 6 sierpnia 2020 r. do dnia zapłaty. Powód dołączył ponadto umowę pożyczki [...] oraz pismo stanowiące wypowiedzenie umowy pożyczki.

Zgodnie z dyspozycją art. 485 § 2 k.p.c., sąd wydaje również nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku należycie wypełnionego, których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości. Mając na uwadze, iż załączony do pozwu weksel był należycie wypełniony i brak było wątpliwości co do jego prawdziwości nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 27 stycznia 2021 r. nakazano pozwanemu Ł. B. aby zapłacił powodowi P. S.A. kwotę 6.848,20 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie naliczanymi od dnia 6 sierpnia 2020 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 100,00 zł tytułem kosztów sądowych, kwotę 1.200,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego oraz kwotę 17,00 zł tytułem opłaty

skarbowej od pełnomocnictwa wraz z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas od dnia uprawomocnienia się nakazu zapłaty do dnia zapłaty.

Dalej wyjaśniono motywy rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Pismem z 6 lutego 2023 r. strona powodowa, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, złożyła odpowiedź na skargę nadzwyczajną, wnosząc o: 1. oddalenie skargi nadzwyczajnej w całości jako niezasadnej; 2. zasądzenie na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów postępowania wg norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi na skargę nadzwyczajną wskazano m.in., że „w sytuacji w której powód dochodzi wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla, w pierwszej fazie postępowania nakazowego ocena zasadności dochodzonego roszczenia jest ograniczona jedynie do prawidłowości wypełnienia dokumentu weksla, która dokonywana jest niezależnie od ewentualnie podnoszonych przez pozwanego zarzutów w tym zakresie. Z tego też względu należy uznać, że w tej fazie postępowania sąd powinien z urzędu zbadać przesłanki formalne weksla, tj. ocenić czy został poprawnie wypełniony, a przez to spełnia wymogi przewidziane w art. 1 oraz art. 101 Prawa wekslowego” (s. 2).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem zaskarżone orzeczenie, tj. prawomocny nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z 27 stycznia 2021 r., I Nc 787/20, wydany przez Sąd Rejonowy w Przemyślu nie odpowiada prawu.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w

sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (*T. Ereciński, K. Weitz*, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych, *Przegląd Sądowy* 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy wskazuje, że Rzecznik Finansowy postawił zaskarżonemu orzeczeniu zarzuty, których charakter sprowadza się do okoliczności zaniechania zbadania istoty sprawy (przede wszystkim treści umowy między przedsiębiorcą i konsumentem), a w konsekwencji niezbadanie z urzędu abuzywności klauzul zawartych w umowie pożyczki, prowadzącego ostatecznie do odmowy przyznania ochrony uprawnionemu konsumentowi oraz nieprzeprowadzeniu badania, czy umowa pożyczki jest ważna, jeżeli dokona się z niej eliminacji klauzul niedozwolonych zgodnie z treścią art. 385¹ § 1 k.c. Z tak ukształtowanego zarzutu wynika, że przede wszystkim doszło do naruszenia określonej w art. 76 Konstytucji RP zasady ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez zasądzenie od pozwanego należności

wynikającej z umowy pożyczki, bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień umowy, z której wynikało zobowiązanie.

Powyższe zarzuty (i przedstawioną na ich poparcie argumentację) uznać należy za zasadne. W tym miejscu Sąd Najwyższy wyraźnie jednak podkreśla, że przyczyną uchylenia zaskarżonego nakazu zapłaty nie jest jednoznaczne stwierdzenie nielegalności (abuzowności) szczegółowych postanowień umownych, ale brak ich zbadania w toku postępowania nakazowego przed Sądem Rejonowym w Przemyśle.

Z uzasadnienia zaskarżonego nakazu zapłaty nie wynika by w analizowanej sprawie Sąd *meriti* zbadał ważność i charakter postanowień zawartej przez strony umowy. Tymczasem w przypadku dochodzenia zapłaty na podstawie roszczeń wywodzonych z umowy zawartej z konsumentem miał taką wyraźną powinność. W ocenie Sądu Najwyższego, nie sposób stwierdzić by Sąd Rejonowy w Przemyśle dokonał analizy postanowień umownych z perspektywy treści art. 385¹ k.c. Zgodnie z § 1 przedmiotowego przepisu, postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Stwierdzić należy więc, że brak przeprowadzenia badania treści umowy świadczy o niespełnieniu wymagań płynących z konstytucyjnej zasady ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi – ochrony takiej konsumentowi w tym przypadku nie zapewniono.

Zgodnie z art. 76 Konstytucji RP, władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Z kolei na mocy art. 22¹ k.c., za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

W badanej sprawie należy uznać, że doszło do działania zagrażającego bezpieczeństwu konsumenta, które to bezpieczeństwo *expressis verbis* podlega

ochronie władz publicznych na podstawie art. 76 ustawy zasadniczej. Bezpieczeństwo, o którym w art. 76 Konstytucji RP, należy ujmować szeroko. W szczególności, jak wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego, obejmuje ono także bezpieczeństwo prawne. W wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19, wyjaśniono obszernie, że: jedną z zasad wywodzonych z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) jest zasada zaufania obywatela do państwa. Zasada ta wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona m.in. w takim stosowaniu prawa by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny (wyrok TK z 7 lutego 2001 r., K 27/00). Bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością prawa umożliwia przewidywalność działań organów państwa oraz prognozowanie działań własnych (wyrok TK z 14 czerwca 2000 r., P 3/00). Zatem jedną ze składowych zasady demokratycznego państwa prawnego jest zasada zaufania obywatela do państwa, wyrażająca się również w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy państwa prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (w tym duchu, wiążąc kwestię bezpieczeństwa prawnego z potencjalnym naruszeniem art. 76 i art. 2 Konstytucji RP Sąd Najwyższy wypowiedział się już wiele razy, zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19; z 11 maja 2022 r., I NSNc 408/21). Wyprowadzono stąd wniosek, że wydanie nakazu zapłaty z naruszeniem przepisów prawa może zostać uznane za godzące w zasadę zaufania obywateli do państwa i prowadzić do zasadności skargi nadzwyczajnej (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2022 r., I NSNc 378/21).

Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie orzekającym, sąd, także w postępowaniu nakazowym, winien badać umowę stanowiącą podstawę dochodzonego roszczenia pod kątem jej ważności i wiążącego skutku jej postanowień.

W ocenianym postępowaniu wydano nakaz zapłaty, podczas gdy prawidłowe działanie skutkować powinno skierowaniem sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym

(art. 480¹ § 2 k.p.c. w brzmieniu z daty orzekania). Konsekwencją przyjęcia, że – także w postępowaniu nakazowym – sąd ma obowiązek badania ważności i skutku wiążącego umowy łączącej strony, musi być stwierdzenie, że zaniechanie dokonania tego stanowi rażące naruszenie prawa i prowadzi do uwzględnienia skargi nadzwyczajnej. Przy tym raz jeszcze wypada podkreślić, że Sąd Najwyższy nie przesądza o nielegalności (abuzywności) szczegółowych postanowień spornej umowy pożyczki. Przyczyną uchylecia nakazu zapłaty jest jedynie brak ich zbadania w toku postępowania nakazowego przed Sądem Rejonowym w Przemyślu.

Ponownie rozpatrując sprawę, Sąd Rejonowy dokona jej wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił w całości nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Przemyślu z 27 stycznia 2021 r., I Nc 787/20, i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

[SOP]

(r.g.)